

рівня правової культури кожного громадянина, державного службовця, посадової особи, а особливо – юриста. І тільки тоді рівень правосвідомості усього суспільства значно підвищиться, кожен громадянин держави буде приймати активну участь у правовому процесі та матиме змогу самостійно аналізувати чинне законодавство, відзначаючи його здобутки та недоліки, тобто головним здобутком кожного стане відчуття власної приналежності до правового життя країни.

Список використаних джерел

1. Ідея права і держава / ред.: Е. О. Дідоренко. - Луганськ, 2007. – С. –197.
2. Соловьев Э. Ю. И. Кант: взаимодополнительность морали и права / Э. Ю. Соловьев. – М. : Наука, 1992. – С. 189.
3. Ильин И. А. Теория права и государства / И. А. Ильин. – М. : Зерцало, 2003. – С. 167.
4. Клімова Г. П. Основні шляхи формування правосвідомості і правової культури українських громадян в умовах розбудови правової держави // Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія /Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. – Х. : Право, 2009. – С. 331.
5. Марущак О. О. Правове регулювання протидії корупції в Україні та його вдосконалення / О. О. Марущак // Одинадцяті юридичні читання : матеріали Міжнародної наукової конференції “Форма сучасної національної української держави: реалії та перспективи”. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 86-88.
6. Теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2014. – С. 147.
7. Черкас М. Є. Актуальні проблеми формування правосвідомості в Україні / М. Є. Черкас // Право та інновації. – 2015. - № 4. - С.7
8. Требін М. П. Формування правової культури в Україні / М. П. Требін // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Правова культура і громадянське суспільство в Україні», 12 жовтня 2007 року, НДІ держ. буд-ва та місцев. самовряд., Акад. прав. наук України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2007. – 214 с.

Курсант 103 групи Навчально-наукового інституту №3 Національної академії внутрішніх справ

Хоменко Інна Сергіївна¹

ДЕРЖАВА ТА ЦЕРКВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОВІДНОСИН

Питання про взаємовідносини церкви і держави на всіх етапах розвитку суспільства було та залишається надзвичайно важливим і складним, адже від його вирішення досить часто залежить доля миру і світової історії. Історичний досвід свідчить, що взаємовідносини між церквою та державою в різні часи змінювались. Людство накопичило багату та різноманітну практику державно-релігійних відносин: це і періоди гонінь на християн та інших віруючих з боку держави, і періоди їх мирного, терпимого співіснування. На теперішній час в Україні здійснення державної політики стосовно релігії та церкви визначається принципом відокремлення церкви від держави і держави від церкви [1, с. 47].

Варто наголосити на тому, що зміст державно-церковних відносин – один з головних показників рівня розвитку і держави, і релігійного вектору, оскільки він характеризує рівень реалізації свободи совісті як однієї з ключових складових

¹ Науковий керівник: Кривицький Ю.В.

фундаментальних прав і свобод людини.

У ХХІ ст. церква та релігійні організації все частіше заявляють про себе як про діяльних учасників суспільних процесів. Релігійний фактор посідає важливе місце в суспільно-політичному й духовно-культурному житті. Вітчизняне законодавство закріплює принцип відокремлення церкви від держави. Проте в Україні спостерігається традиційно значний вплив релігійних інституцій на суспільні відносини, політичні події, що пояснюється історичним значенням церкви в житті слов'янських народів і особливістю національного менталітету, головною складовою якого є релігійна духовність. Історичний досвід переконує, що роль релігії у процесах націєтворення виявляється значною, або навіть вирішальною там, де: межі націєтворчого етносу цілковито збігаються з релігійними рамками; релігія у свою чергу була чільним фактором етногенезу (суспільного міфу про етногенез); релігія була й залишається головним атрибутом, що виокремлює формовану націю від референтних для неї спільнот; націєтворчий етнос втратив інші важливі атрибути колективної ідентичності (мову чи спільну територію); релігійна інституція є найбільш інституалізованою силою націєтворення.

До основних законодавчих моделей церковно-державних взаємин, що існують на нині в країнах світу, Р. Міннерат відносить: суворе розмежування церкви та держави, розмежування при наданні можливості релігійним організаціям офіційно співпрацювати з державою в питанні освіти, засобів масової інформації, правового визнання шлюбу тощо; гарантування повної релігійної свободи конфесій при конституційній підтримці однієї з них; повна заборона релігійної діяльності; наявність єдиної офіційної державної релігії; формальне прийняття міжнародних норм у питаннях релігії при наявності юридичних привілеїв для однієї з конфесій і дискримінації інших [2, с. 215 – 216].

На думку О.М. Бикова, релігія як важливий елемент свідомості суспільства та дієвий соціальний регулятор активно впливає через релігійні норми на розвиток держави та права, суспільне життя і поведінку населення країн. Враховуючи ступінь розповсюдження однієї релігії на території певної держави, а також впливу релігійних норм на правову систему та систему джерел права як критерій класифікації держави, можна виокремити країни з монорелігійним і полірелігійним складом населення. При цьому країнами з монорелігійним складом населення є держави, де переважна більшість населення країни сповідують одну релігію та дотримується її норм, релігія та релігійні норми здійснюють істотний вплив на правову систему та систему джерел права, рішення законодавчих органів повністю або частково ґрунтуються на змісті релігійних норм. У свою чергу країнами з монорелігійним складом населення безумовно є несуттєвими державами. Водночас у світських державах церква займає нейтральні позиції відносно державних процесів [1, с. 48 – 49].

Звідси слідує, що сучасні принципи державно-церковних відносин формально поділяються на три види: системи відокремлення, системи договорів і системи державних релігій. У більшості європейських країн реалізована модель активного співробітництва церкви та держави [3, с. 11]. Очевидно, що в сучасних умовах суспільного розвитку, необхідно враховувати, що новітні процеси політизації релігії, неомірквані кроки в державно-конфесійних зв'язках, недоліки національних законодавств можуть дестабілізує впливати на соціально-економічні та політичні процеси. У багатоконфесійному суспільстві з численним переважанням однієї чи кількох конфесій виникає проблема правового захисту релігійних меншин, оскільки пануюча конфесія (конфесії) може перешкоджати вільній діяльності малих релігійних об'єднань і релігійних груп. Таким чином, правове регулювання діяльності релігійних організацій забезпечує відповідний баланс церковно-державних відносин і дає змогу спілкуватися церкві та державі в ході вирішення соціальних питань.

Україна є поліконфесійною країною, в якій прийнято одну з

найдемократичніших законодавчих систем правових і державних гарантій свободи та забезпечення однакових умов діяльності релігійних організацій. За роки відновлення незалежності України релігійні громади зайняли власну нішу в суспільному житті країни. Відродження церкви за цей період потребувало відродження системи релігійної освіти. Духовна освіта розвивається не безпроблемно. Новим явищем для релігійного життя в Україні стали місії та братства, утворені при релігійних церквах. Однією з найактуальніших у сфері суспільно-церковних стосунків є співпраця церкви зі світською школою. Не менш актуальною для церкви і суспільства є проблема душпастирства в армії та духовної опіки над силовими структурами держави. Справа душпастирювання у війську розвивається по лінії укладення спільних угод між родами військ і релігійними інституціями. Ще однією традиційною сферою церковної опіки є пенітенціарна система країни [4, с. 224].

До організаційних форм взаємодії церкви та держави в Україні можна віднести:

- створення державою нормативно-правової бази функціонування релігійних об'єднань;
- надання особливих випадках дипломатичної, юридичної, консультативної допомоги віруючим під час здійснення ними релігійних обов'язків;
- держава може організаційно сприяти у приїзді паломників у святі місця, наприклад, такої течії іудаїзму як хасидизму (в м. Умань);
- співробітництво держави та церкви в галузі допомоги незахищеним верствам населення може мати декілька форм, зокрема:
 - а) допомога церкви у фінансуванні установ соціального спрямування;
 - б) співпраця держави та церкви проявляється у використанні церковного спілкування з віруючими з метою пропагування соціально корисних моделей поведінки;
 - в) держава та органи місцевого самоврядування мають сприяти заснуванню та утриманню релігійними общинами установ, спрямованих на допомогу найбільш незахищеним верствам населення: безкоштовних їдальнь, притулків, реабілітаційних центрів тощо;
 - г) укладання угод між інститутами держави і церкви щодо реалізації загальних комплексних програм у сфері соціального захисту [2, с. 220].

Отже, державно-церковні відносини є одним видів суспільних відносин, які характеризуються рівнем взаємозв'язку церкви, об'єднань, рухів та інших релігійних організацій з державою, ступенем їх взаємодії, а також загальнолюдськими моральними принципами. В історії суспільства, як раніше, так і на сучасному етапі, виникають і мають місце різноманітні типи взаємовідносин держави з церквою: реалізується пріоритет держави, її панівна роль у ставленні до церкви; втілюється в життя примат церкви у ставленні до держави. Панівна роль держави у ставленні до церкви характерна для всіх сучасних держав, окрім ісламських. На теперішній час для України проблематика взаємовідносин держави та церкви актуалізується в контексті прийняття Вселенським Патріархом і Синодом рішення про надання автокефалії українській православної церкві. Адже питання Томосу та автокефалії виходить далеко за межі церковного життя. Це є питання нашої незалежності. Це – питання нашої української національної безпеки. Це – питання нашої української державності. Це – питання всієї світової геополітики [5].

Список використаних джерел

1. Биков О. М. Особливості взаємовідносин держави і церкви в країнах з монорелігійним складом населення. *Форум права*. Харків, 2011. № 3. С. 47–52. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11bommcpn.pdf> (дата звернення: 02.11.2018).
2. Краснопольська Т. М. Механізм взаємодії церкви та держави в Україні: характеристика основних елементів. *Актуальні проблеми політики*. Одеса, 2015. Вип. 55. С. 215–223.

3. Биков О. М. Проблеми взаємовідносин держави і церкви: концептуальні засади. *Юридичний вісник*. Одеса, 2011. № 2 (19). С. 10–14.

4. Службська А. Я. Вектори взаємодії церкви, держави та громадянського суспільства в Україні в роки незалежності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичне релігієзнавство»*. Острог, 2012. Вип. 7. С. 215–227.

5. Виступ Президента України під час участі у молитовному заході за Україну від 14 жовтня 2018 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-pid-chas-uchasti-u-molitovnomu-za-50446> (дата звернення: 04.11.2018).

**Здобувач кафедри конституційного права
та прав людини Національної академії
внутрішніх справ**

Черевко Марина Олександрівна¹

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ НА ТАЄМНИЦЮ ЛИСТУВАННЯ ТА
ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ В УКРАЇНІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ (XX – поч.
XXI ст.)**

Стрімкий розвиток телекомунікаційних технологій в Україні, починаючи з 2000-х років, стали причиною виникнення однієї із найактуальніших проблем сучасності – забезпечення державою конституційного права людини на таємницю листування та телефонних розмов, генеза виникнення та утвердження якого має глибоке коріння та сягає стародавнього світу. Попри все, в основному, активний розвиток різноманіття засобів зв'язку та розвиток конституціоналізму в Україні відбувся саме в останні сто років.

Початок XX ст. для України – це період, в деякій мірі успішних, спроб, отримати незалежність, спочатку від імператорської Росії, потім від більшовицької радянської влади, що став міцним фундаментом для будівництва власної української державності в подальшому. Новостворена Українська Центральна Рада в 1918 р. прийняла Статут про державний устрій, права і вольності УНР (Конституцію УНР), в положеннях якого, на конституційному рівні закріплювалася норма права людини на таємницю кореспонденції шляхом «установлення листової тайни» (ст.16) [6]. Також передбачалося, що «органам державної влади не вільно відкривати листи без судового наказу не інакше, як у випадках, законом означених». І хоча з приходом до влади більшовиків, Конституція УНР втратила свою чинність, проте з метою централізації діяльності пошти, а також з метою боротьби з бойкотом з боку телеграфних і поштових службовців колишнього режиму, 16 квітня 1918 р. був виданий «Декрет про організацію управління поштово-телеграфним справою», що забороняв всім органам радянської влади втручатися в справи пошти. Будь-які «побажання» належало подавати в Наркомпоштель.

Однак, заборона втручання в таємницю кореспонденції діяла не довго, так як саме Наркомпоштель Циркуляром від 8/10 жовтня 1918 р. підтвердив вже безумовне право органів ВЧК затримувати кореспонденцію. У грудні 1918 р. також було затверджено «Положення про військову цензуру», згідно якого вводився перегляд міжнародної і, у міру потреби, внутрішньої поштово-телеграфної кореспонденції, так само як і контроль над переговорами по міжміському телефону.

Передача військової цензури з військового відомства до ВЧК сталася восени 1920 – в червні 1922 рр. Перлюстрацію кореспонденції став здійснювати Відділ Політконтроля Секретно-оперативного управління ГПУ, а також його місцеві підвідділи, відділення та пункти, на підставі наказу Управління справами ГПУ № 88 від 21 червня 1922 р.

Посилення влади більшовиків та створення Радянського Союзу однозначно

¹ Науковий керівник: Халюк С.О.